מנהיג הקיבוץ הדתי, הרב יצחק רלב"ג, בביקור בקיבוץ גלויות בשנת תש"ל

מנהיגי הקיבוץ הדתי בביקור בקיבוץ גלויות בשנת תש"ל

אל המשמר

ל"ד

אמיל אלעזר ורחמים רבינוביץ

לשם מכון ויצמן לחקר המדע

יוסף לקין

אל המשמר ל"ד

אמיל אלעזר ורחמים רבינוביץ

לשם מכון ויצמן לחקר המדע

יוסף לקין

ב"ה

ל"ד

אל המשמר

ל"ד

ב"ה

ל"ד

אל המשמר

ל"ד

ב"ה

ל"ד

אל המשמר

ל"ד

בבדיקת כשרות מקוה ישראל זופניק עם מרן מסאטמאר זי"ע

בבדיקת סכין

ציבורית מסוימת, וכך הוא כותב בתוך דבריו:

"וכן יהי ה' עמו לחזקהו ולאמצהו לגדור גדר ולעמוד בפרץ בעוז ותעצומות כאשר היתה באמנה אתו כל הימים, ובפרט בימים אלו ובבאים, אשר ההפקירות ר"ל מתגבר וכח הסט"א מתעצם ר"ל וכלום חסר להם, צריכים לאזור חיל להרכיז ולאחד כל הכחות את זה לעומת זה, ומי בראש, הדר"ג ידידי נ"י אשר תמיד היה יתד במקום נאמן לתלות עליו".

כל כך העריכו מרן רבינו מהרי"ץ דושינסקיא זצ"ל עד שהתבטא עליו: "כל רז לא אניס ליה". וכאשר היה מקבל שאלות בהלכה ולא היה בידו להשיב, אם מקוצר הזמן ואם מסיבות אחרות, היה מעביר את השאלות להגאון הראב"ד בכדי שישיב עליהן, וסומך את ידו על תשובותיו.

הערכתו של הגאון הראב"ד אל מרן המהרי"ץ התבטאה באופנים רבים, הגאון הראב"ד מתאר את מרן מהרי"ץ דושינסקיא במכתב שכתב אור ליום י"ד לחודש תמוז תש"ב, בזה"ל:

אמרי רבנן שלמא למר ה"ה כבוד ידי"ע [=ידידי עוז] הגאון האדיר פאר הדור וכו' כקש"ת מוהר"ר יוסף צב"י [=צדיק באמונתו יחיה] שליט"א, הגאב"ד ור"מ דעי"ק ירשת"ו בב"א.

כמו"כ פרסם הגאון הראב"ד ע"י גבאי בית מדרשו 'בית מאיר ואוהל יצחק' שבעיר העתיקה הרב ישראל יעקב בערינשטיין מודעות השתתפות בשמחת מרן מהרי"ץ דושינסקיא לרגל אירוסי ונישואי בנו יחידו מרן הגאב"ד מהרי"מ זצ"ל וכך מופיע במודעה: **בשם 'מתפללי בית הכנסת הגדול אשר בבתי מחסה בית מאיר ואוהל יצחק ובראשם הרב המקומי הגאון מוהר"ר פינחס עפשטיין שליט"א,** (החומה, ד' שבט; שם, י' אייר תש"ה).

הגאון הראב"ד שמר אמונים וקשרי ידידות למרן המהרי"ץ דושינסקיא וכבר בשעת סתימת הגולל של הגאב"ד המהרי"ץ זצ"ל ציוה הגאון הראב"ד להכריז בשמו כי בבוא העת הוא יכתיר את בנו מרן הגאב"ד מהרי"מ זצ"ל לדיין, כדי שבסופו של דבר, בנו ימלא את מקומו, ואכן קיים את הבטחתו ולימים כיהן מרן מהרי"ם דושינסקיא כרבה של ירושלים.

ראב"ד - הכהונה השניה

אחת עשרה שנים כיהן מרן הגרז"ר בענגיס כראב"ד ירושלים, בעוד הגאון הראב"ד מכהן תחתיו כדיין. לאחר הסתלקות רבה של ירושלים מרן המהרי"ץ דושינסקיא זצ"ל בערב חג הסוכות תש"ט, נתמנה הגרז"ר בענגיס לכהן כרבה של ירושלים, ואילו הגאון הראב"ד שב לכהונת הראב"ד [על פרוטוקול אסיפת הנהלת העדה"ח, בה התקבלה ההחלטה להכתיר את הגאון הראב"ד כראב"ד ירושלים, מופיע התאריך ד' דחוהמ"פ תש"ט].

בתפקיד הראב"ד שימש הגאון למעלה מעשרים שנה, עד ליום הסתלקותו בי"ז טבת תש"ל, כאשר מלבד התפקידים שהיו מוטלים על כל הרבנים שכיהנו במשרה רמה זו לפניו, הוטל על הגאון הראב"ד, ברוב שנות כהונתו כראב"ד, עול הנהגת חיי העיר ועניני היהדות החרדית באה"ק כרבה של ירושלים. זאת מפני שלאחר הסתלקות מרן הגרז"ר בענגיס בז' סיון תשי"ג נתמנה לכהן כרבה של ירושלים כ"ק מרן רבינו מסאטמאר זי"ע, שעל אף ההתמנות המשיך לדור בארה"ב ולסמוך את ידו בכל עניני העיר ומערכות ישראל על הגאון הראב"ד שכיהן כראב"ד ירושלים.

בני משפחת הגאון הראב"ד מציינים נקודה מעניינת, כי מספר השנים בהם כופף עצמו הגאון הראב"ד תחת הנהגתו של מרן הגרז"ר בענגיס היה שבע עשרה שנה (תרצ"ד-תשי"ג), ואותו מספר שנים - שבע עשרה שנה (תשי"ד-תש"ל) זכה הגאון הראב"ד לעמוד בהנהגת העיר ירושלים כראב"ד וכרב בפועל ומכריע עליון, וכדברי הגמ' (ברכות סד, א): "כל הדוחק את השעה - שעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני השעה - שעה נדחית מפניו". עוד הוסיפו לזה סימנא מילתא, כי הגאון הראב"ד נסתלק לבית עולמו עם כניסת השבת בפרשת "ויחי יעקב בארץ מצרים 'שבע עשרה שנה'".

קשרי הגאון הראב"ד עם מרן רביה"ק מסאטמאר

מן הראוי להרחיב ולהביא מספר עובדות על מערכת הקשרים המיוחדת שנטוותה בין הגאון הראב"ד לבין מרן רבינו מסאטמאר זצ"ל, כאשר במאמצים משותפים, הנהיגו וחיזקו את היהדות החרדית בשיטת ההתבדלות המוחלטת מהשלטון הציוני.

ביקורי מרן רביה"ק מסאטמאר אצל הגאון הראב"ד

בעת ביקורו של מרן מסאטמאר בא"י בשנת תשי"ט, עלו חברי הביד"צ בראשות הגאון הראב"ד לקבל את פני מרן זי"ע במעונו, ומרן נשא לכבודם פלפול בסוגיא דחדש בחריפות ובקיאות כדרכו. הגאון הראב"ד התפעל עד למאוד מגאונותו, וכאשר הובאו מיני מגדנות לפניהם, נטל הגאון הראב"ד "שיריים" כמנהג החסידים. לשאלת אחד הנוכחים מדוע נוהג הגאון הראב"ד כן, השיב: **"האסטו דען נישט געהערט די חידושים וואס דער רב האט געזאגט?!"** [=האם לא שמעת את החידושים שהרבי אמר?!], (המאזרני חיל, סיפורי קודש, עמ' צה).

בהזדמנות אחרת עלה כ"ק מרן מסאטמאר לביקור אצל הגאון הראב"ד, במעמד כל חברי הביד"צ והנהלת העדה"ח - ביקור שנמשך כשתי שעות, (משמרת חומתנו, תשי"ט, עמ' רס) - ונתגלגלה השיחה אודות שאלה חמורה בהלכות ריבית. בתוך הדברים העיר מרן מסאטמאר שבירושלמי מבוארת תשובה לשאלה זו, והגאון הראב"ד אשר זכר את דברי הירושלמי התרגש מידיעותיו של האדמו"ר והגיב בקול: **"אוי! דער רב האט מיך אויסגעכאפט!"** [=הרב "תפס" את אשר עלה גם ברעיוני]. (המאזרני חיל, עמ' קיג).

אנקדוטה מעניינת מביקור זה, המלמדת על הדלות הנוראה ששררה בבית הגאון הראב"ד, סיפר שכנו הרה"ח ר' ישראל עוזר

יוצא מביקור אצל כ"ק מרן הגאב"ד מהרי"ם דושינסקיא זצ"ל

בתהלוכת מחאה ברחובות עיר הקודש

קליין ז"ל, כי בבית הגאון הראב"ד לא היו כוסות ראויים לכבד בהם את האורח הדגול, לרוב עניותו, ולצורך כך השאיל לו שכנו הנ"ל כוסות זכוכית שקיבל מאחיו בחו"ל, והיו אלו כוסות מיוחדים שיש בהם נרות נשמה, והדליקו בהם קודם לכן בחו"ל את הנרות (!) ולאחר מכן ניקו את הכוסות ושלחום לארץ, בכוסות אלו כיבד הגאון הראב"ד את מרן מסאטמאר ואת פמלייתו ומהם הם שתו. לאחר שיצא כ"ק מרן מסאטמאר מבית הגאון הראב"ד נאנח ואמר "מה גדולה הדחקות בביתו של גאון אדיר זה, עד שאין לו אלא כוסות אלו, מי יודע אולי שתיתי בכוסות שהדלקתי בהם אני בעצמי נרות נשמה...".

המשך לסיפור זה סיפר הג"ר צבי ריבלין, שכאשר היה אביו הג"ר יוסף ריבלין אצל כ"ק מרן מסאטמאר זצ"ל, רצה המשב"ק הרה"ח ר' יוסף אשכנזי להציג את עניותו לפני מרן, ואמר לו שר' יוסף מתגורר בדירה "כמו הדירה של הראב"ד"...

"עולם הזה" במבטו הזך של הגאון הראב"ד

הגאון הראב"ד שנשם כל ימיו אויר פסגות של עמל בתורה ויראת שמים, היה רחוק מהנאות עוה"ז כרחוק מזרח ממערב. גם פעולותיו הציבוריות למען הכלל בהנהגת היהדות החרדית ובית הדין של העדה"ח נעשו כשהוא מקבל מהעדה"ח מילגה זעומה שבקושי הספיקה כדי קיומו, עד כדי כך ששנים רבות קיבל מימון לנסיעה מביתו למושב הביד"צ, רק לצד אחד, ואילו בבואו לביה"ד הוצרך להיטלטל ברגל ובתחבורה הציבורית (עדות הרה"ג ר' משה שיינברגר מו"ץ דעדתנו).

אגב, יזכרו לטוב הר"ר יעקב הלפרין וחתנו הג"ר שלמה כהן זצ"ל, שבמשך שנים רבות היו תורמים להנהלת העדה"ח את המשכורת עבור הגאון הראב"ד (עדות הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל).

ביתו של הגאון הראב"ד זועק היה בדלותו. בית אפל וחשוך, רהיטים מעטים וישנים, ואף הכתלים לא סודרו שנים רבות. כל דבר שהשתייך להנאות עולם הזה זכה מהגאון הראב"ד ליחס מזלזל, עד כדי שבערוב ימיו כשהתאשפז בביה"ח, החליטו מקורביו לסייד את כתלי ביתו ללא ידיעתו, אך כששב הגאון הראב"ד מביה"ח והבחין בדבר, נאנח בצער והפטיר: "אוי, עולם הזה..." (הרב צבי ראובן דוידוביץ, בדברים לזכרו של רבי אברהם אהרן שיינברגר זצ"ל, בטאון העדה).

דוגמא לסלידתו מן המותרות ניכרת בהסכמתו לספר 'למה תתראו' מרבי שלום פרידמן על ענין המותרות, שם כותב הגאון הראב"ד: **"וכיוון בזה לדעתנו אשר מכבר השנים וכמה מזקני וחכמי ירושלם עוררו לנו על זה, אך רפו ידינו ודאגנו ונצטערנו על התפשטות פיזור הוצאות אלה..."**.

גם בעבודת האכילה היה הגאון הראב"ד מסתפק במועט ובצמצום רב באופן נדיר. שנים רבות לא עלו כמעט תבשילים על שולחנו, וכל מאכלו היה לחם ומעט דברי חלב, ומעולם לא התלונן ולא הביע רצון כלשהו למלא את מחסורו (עדות הרה"ג ר' משה שיינברגר מו"ץ דעדתנו).

"גדרתי בעדי שלא ליהנות מיחידים"

חרף הדלות שזעקה מכל פינה בביתו, והקשיים הכלכליים המרובים מהם סבל הגאון הראב"ד כל ימי חייו, נשמר הגאון הראב"ד בהקפדות מיוחדות שלא לקבל תמיכה כספית מאנשים פרטיים. כשידידו של הגאון הראב"ד, הג"ר שמואל דוד וואלקין זצ"ל רב דקהילת 'בית אהרן' בברוקלין, שיגר עבורו תמיכה כספית כלשהי, השיב לו הגאון הראב"ד את הכסף וכתב לו את המשפטים הבאים (בתאריך ח"י טבת תשי"ג):

"תודה לו על מתנתו היקרה, אך יסלח לי אם אשלח לו בחזרה כרצוף פה, כי מכבר כתבתי לו שאין רצוני לקבל מכבודו, וגם גדרתי בעדי שלא להנות מיחידים, רק ממוסדות ציבוריים כמו מעזרת תורה וכדומה מהג'וינט וכו', מכמה טעמים וגם איני מפסיד לשום ת"ח, כי בלאו הכי שולחים ומחלקים מחוסר ידיעתם לאנשים פשוטים ושאינם ראוים

ירושלם תתן קולה

עיר הקדש קוראת לבכי, ולמספד תמרורים על סילוקו של רבינו הגאון הקדוש גר ישראל, פאר הדור ציס"ע מרא דאתרא קדישא ורבן של ישראל

יוסף צבי דושינסקי

אשר עלה בסערה השמימה בערב חג הסכות

ביום חמישי ב' מרחשון דנא שעה א"ה הספד מר בהיכל בית הכנסת בתי ראגד בשעה 2 אחה"צ

זעליג ראובן בענגיס

בנה עולה בית הכנסת בתי ראגד

בנה עולה בית הכנסת בתי ראגד

בנה עולה בית הכנסת בתי ראגד

מודעה על הספדו על מרן מהרי"ץ דושינסקיא זצ"ל

נואם בהנחת אבן הפינה בישיבת בית יוסף צבי

בצאתו משמחה בבית מרן הגאב"ד מהרי"ם דושינסקיא זצ"ל, נסמך ע"י הרה"ח ר' יוסף דאווידאוויטש ז"ל

על משמר הכשרות באחד המפעלים מלווה בהרה"ג ר' אברהם אהרן שיינברגר זצ"ל ויבלחט"א כ"ק אדמו"ר מטשאקאווא שליט"א

ג"כ וד"ל וקצרתי, ויהי רצון כאילו נהניתי מסעודתו".

והדברים מבהילים ובלתי נתפסים! שכן מי כהגאון הראב"ד אשר נשא על כתפיו את משא הדור במסירות וחי בדחקות עצומה, היה ראוי לקבל תמיכה מנדיבי עם, ואף על פי כן נזהר שלא להפסיד לשום תלמיד חכם, ולכן השיב את הכסף.

"ספרי מרן מסאטמאר גאונות שבגאונות"

באחת הנסיעות שערך הגאון הראב"ד לשפרעם - מקום השחיטה שבהשגחת הביד"צ, נטל עמו את הספר הק' 'ויואל משה' למרן מסאטמאר זיע"א העוסק בענין ג' שבועות. [הג"ר ליפא שווארץ סיפר, שהגאון הראב"ד היה לוקח עמו לנסיעות ארוכות אלו ארגז מלא ספרים, והיה עובר עליהם כליל בזה אחר זה. מפי בנו הג"ר ראובן מח"ס דודאי ראובן על קריה"ת]. ומעיד אחד מהמצטרפים לנסיעה שבמשך כל הנסיעה עבר הגאון הראב"ד על הספר מתחילתו ועד סופו, ובסוף הנסיעה אמר לאחד ממלוויו כי זוהי "**גאונות שבגאונות**" לחבר ספר כזה, וכי הוא למד פעמים רבות את הגמרא בכתובות עליה מבוסס הספר, ולא עלה בדעתו כי ניתן לחבר ספר גדול שכזה על ענין שלש השבועות. (המאזרני חיל, עמ' צה).

ברם, יותר ממה שנתפעל הגאון הראב"ד מגאונותו של כ"ק מרן רביה"ק מסאטמאר, העריצו על מלחמתו העיקשת בציונות ובמהרסי הדת. כאשר עבר הגאון הראב"ד על ספרו 'על הגאולה ועל התמורה' שיצא לאור לאחר 'מלחמת תשכ"ד', הגיב הגאון הראב"ד כי את ספר 'ויואל משה' שבעיקרו הוא בירורי הלכות מש"ס ופוסקים על ענין ג' השבועות, היה גם בכוחו לחבר, אך ספר זה שבו מפליא רביה"ק מסאטמאר לחשוף את עוולות הציונים מיניה וביה זהו "קונץ שטיק" שאי אפשר לעשות כמוהו (המאזרני חיל, שם).

"אם לא יועיל לא יזיק"

בהזדמנות נוספת שח הגאון הראב"ד, כי כל היכולת שיש לחרדים בארץ הקודש לעמוד בפרץ אל מול השלטון הציוני אינה אלא מכוחו הגדול של מרן רביה"ק מסאטמאר השוכן בחו"ל, והתבטא על כך בדרך צחות בפתגם העולם: "אם לא יועיל לא יזיק", כלומר, אם לא יוא"ל - לולי מרן רבינו יואל מסאטמאר - לא יזיק - לא היה בכוחנו להזיק ולמנוע את פעולותיהם הנפשעות של הציונים. (המאזרני חיל, עמ' צה).

כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם

סיפר הגה"ח ר' חנניה יו"ט ליפא שווארץ, כי בשנת תשכ"ג לפני נסיעתו לחצר הקודש של מרן רביה"ק מסאטמאר לחגוג את חג הסוכות, נכנס לקבל ברכת פרידה מהגאון הראב"ד. היות והגאון הראב"ד סבל באותה עת מכאבים ונפיחות ברגליו, ביקשו כי יזכירו אצל מרן מסאטמאר לרפואה בשמו ושם אמו. ר' ליפא הביע את פליאתו לפני הגאון הראב"ד, כיצד הוא נוהג כמנהג חסידים להזכיר שמות לרפואה לפני אדמו"ר, אך הגאון הראב"ד געגר בו באומרו: "**וואס וואונדערסטו זיך?! [=מה אתה מתפלא?!] אין זו מידת חסידות אלא גמרא מפורשת (ב"ב קטז, א) - 'כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים', ואין לך בימינו 'חכם' כהאדמו"ר מסאטמאר שהוא גאון וקדוש**".

עם מרן מסאטמאר זי"ע בלשכת הביד"ץ במשכנה הישן ברחו' אדמון

(המאזרני חיל, עמ' קיט).

המשך סיפור זה מלמד על ענוותנותו הרבה של הגאון הראב"ד. כאשר ניגש רחי"ל שווארץ באסרו-חג אל מרן רביה"ק זי"ע והזכיר לפניו את הגאון הראב"ד ואת מכאוביו, השיב לו מרן שימסור להגאון הראב"ד שיש לבדוק אם אין קשר בין כאב הרגליים למחלת הלב, והיה אם יתברר שהכאב הוא רק מחמת ה"בלוט צירקולאציע" [=לחץ דם] אזי שיאמר להגאון הראב"ד כי "זאל ער זיך נישט אריינלייגן די פיס אין קאפ..." ["שלא יכניס את רגליו בראשו", כלומר שלא יחשוב עליהם]. לאחר מכן הרים מרן מסאטמאר את שולי מעילו והראה לרחי"ל שווארץ כיצד רגליו נפוחות מעבודת ההקפות של יום האתמול, והוסיף ואמר לו "שיין וואלט איך אויסגעזעהן ווען איך וואלט אריינגעלייגט די קאפ אין די פיס, ווי וואלט איך געקענט אנגיין מיטן עולם, מיט זכות הרבים העלפט השי"ת" [=איך הייתי נראה באם הייתי מעסיק את ראשי במחשבות על רגלי, איך הייתי יכול להתנהל עם הציבור?! אבל עם זכות הרבים השי"ת עוזר].

כאשר שב רחי"ל שווארץ לא"י ומסר להגאון הראב"ד את דברי מרן מסאטמאר, הגיב הגאון הראב"ד בהתרגשות כי מרן מסאטמאר יודע את מכאובו ומשתתף בצערו, שכן כל החסרון שלו הוא שהוא עושה עסק רב מהכאבים ברגליו... וכן הגיב על דברי מרן מסאטמאר הנוספים כי "**ווער קען זיך צוגלייכן צום רב ער האט דאך גרויסע זכותים, ער איז דאך אזוי ווי בנימין הצדיק וואס די גמרא זאגט (ב"ב יא, א) אז מען האט אים מוסיף געווען אסאך יארן, ווייל ער האט אויסגעהאלטן אלמנות ויתומים, אזוי אויך דער רב זאל זיין געזונט, ער האלט אויס אלמנות און יתומים ער האט זכותים, איך האב דאך נישט קיין זכותים**" [=מי יכול להשוות את עצמו אל הרבי; הרי לרבי יש הרבה זכויות, הוא הרי כמו בנימין הצדיק שהגמ' אומרת שהוסיפו לו הרבה שנים לחיות בגלל שפירנס אלמנות ויתומים, כמו כן הרבי שיחי' מפרנס אלמנות ויתומים ויש לו זכות, אבל לי הרי אין כאלו זכויות].

עם הרה"ג ר' אברהם מרדכי ברייטשטיין זצ"ל סד"ד

עם חברי הביד"ץ (מוסתר מעט) יושב עם הפעלץ ששלח לו מרן מסאטמאר

הערצתו של מרן מסאטמאר להגאון הראב"ד

וכמים הפנים אל פנים, כפי הערצתו של הגאון הראב"ד כלפי מרן מסאטמאר, כך העריץ מרן את הגאון הראב"ד בכפל כפליים, והיה מתבטא אודותיו בהפלגה מרובה ומחבבו חיבה יתרה, ומרבה היה להתפעל מגדולתו בתורה. לדוגמא, את אחת מאגרותיו להגאון הראב"ד פותח רביה"ק מסאטמאר במילים "**אל כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם גן ההדסים ערוגת הבושם ותיק מלא עתיק וכו' כש"ת מוה"ר פנחס עפשטיין שליט"א ראב"ד לעדה החרדית בקרתא דשופריא ירושלים עיה"ק תובב"א**". (שו"ת דברי יואל, אה"ע סי' קכה).

הערצה זו התבטאה באופן מיוחד כאשר נודע למרן מסאטמאר כי הגאון הראב"ד לבוש מעיל ישן ובלוי שאינו לפי כבודו, ומיד שיגר להגאון הראב"ד את מעילו העליון [=פעלץ] כדי שיתלבש באיצטלא דרבנן כיאות. (המאזרני חיל, עמ' צו). הג"ר ראובן בהג"ר ליפא שווארץ מספר, שזוכר הוא כי הגאון הראב"ד בירך על לבישת מלבוש חדש זה ברכת 'מלביש ערומים', [יעוי' בשו"ע או"ח סי' רכג ס"ד].

כשהדפיס הגאון הראב"ד את ספרו 'מנחה חריבה', שלח לו מרן רביה"ק מסאטמאר דפים מחו"ל אשר אין בהם חשש חילול שבת ח"ו כדי שידפיס עליהם את ספרו. (רבי ראובן ב"ר ליפא שווארץ).

מצאנו שהגאון הראב"ד גם העיר לאחרים לנהוג כמוהו ולהדפיס רק על נייר שאין בו חשש חילול שבת ח"ו, וכך הוא כותב בתוך מכתבו לאחד הרבנים ששלח אליו את ספרו לקבל את הסכמתו: "**אין די מילים בפי לתת לו תודה ותשואות חן חן לו על המתנה היקרה ששלח לי, אשר לזה התפללתי, זה כמה כמה נפשי להחלק השני... שמחתי ושימחתי (אבל שמחתי היתה שלימה אילו היו נדפסים על נייר כשר בהחלט בלי שום עבודת ויצירת בחילולי שבת) ועכ"פ בדיעבד תודה גדולה לכת"ר**"..

בהזדמנות אחרת הביע מרן מסאטמאר את הערכתו המופלגת להגאון הראב"ד. היה זה כאשר באו וטענו בפניו כי שיטתו ביחס להתבדלות המוחלטת מהשלטון הציוני עומדת בניגוד לדעת רוב גדולי ישראל, והרי היא כ'דעת יחיד' שאין הלכה כמותה. על כך הגיב מרן באומרו כי אינו יחיד בדרכו, שהרי הביד"צ של העדה החרדית בירושלים שבראשו עומד הגאון הראב"ד סבור כמותו שיש להתבדל מהשלטון, ואם כן דעתו אינה 'דעת יחיד', ומי לנו תקיף ואיתן בדעתו כמרן מסאטמאר, והוא זה שנסמך בשיטתו על הגאון הראב"ד ושאר חברי הביד"צ. (העדה, פר' ויחי תשנ"ט, בשם רבי חי"ל שווארץ).

עם חברי הביד"ץ הגאון ר' דוד יונגרייז זצ"ח והגאון ר' ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל בבדיקת כשרות מקוה זופניק

פטירת הגאון הראב"ד

ביום המר והנמהר, יום השישי ערש"ק לסדר "ויגוע ויאסף אל עמיו" (פרשת ויחי), שבעה עשר בטבת בשנת ה'תש"ל, בפניא דמעלי שבתא, באותה שעה בה היה רגיל הגאון הראב"ד לכתת רגליו בין חנוני השוק ולזרזם להיזהר בקדושת השבת, נסתלקה נשמתו של הגאון הראב"ד ויצאה בטהרה, נפרדה מעלמא דשיקרא ועלתה לישיבה של מעלה, בשנת הפ"ג לחייו, לאחר שישים שנות השתתפות ועמידה בראש מערכות ישראל, כשמתוכן ארבעים שנה שפט את ישראל. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל.

שלושים לבכי והספד

הסתלקותו של הגאון הראב"ד היוותה מכה קשה ליהדות החרדית בארץ ובעולם בכלל, ולבני העדה החרדית בירושלים בפרט. את החיסרון העצום ביטאו המספידים הרבים בעצרות הספד רבות שנערכו בכל מקום שבו היה ריכוז חרדי באותם ימים, בתום ימי השבעה, ביום השלושים לפטירתו וביום השנה.

גם בארה"ב, בהיכל בית מדרשו של מרן רביה"ק מסאטמאר זצ"ל, התקיים מספד גדול, בו הספידוהו: הגאון רבי לוי יצחק גרינוואלד גאב"ד צעהלים בשם התאחדות הרבנים בארה"ב וקנדה, כ"ק האדמו"ר מתולדות אהרן, הגאון רבי אלימלך אשכנזי גאב"ד סאן פאולו, והרה"ג ר' נתן יוסף מייזלעס ר"מ דישיבת תורה ויראה ברוקלין, זכר צדיקים לברכה.